

JAK POMÓC JĄKAJĄCEMU SIĘ DZIECKU W SZKOLE. Dziecko w wieku 5-9 lat

Jąkanie nie rozwija się równomiernie wraz z wiekiem, ani w ten sam sposób u różnych dzieci. Wiele dzieci mówi czasami nie płynnie, szczególnie w sytuacjach, w których oczekuje się od nich efektywnego i skutecznego komunikowania się. Nie łatwo jest wskazać dokładną granicę między normalną nie płynnością mowy a jąkaniem, moment, w którym zwykła nie płynność staje się jąkaniem, chociaż istnieją zachowania, cechy mowy, które pozwalają nam je rozróżnić.

Normalna nie płynność mówienia to powtarzanie całych słów lub fraz, gdy dziecko zastanawia się, jak dokończyć zdanie. Mogą one być silniejsze lub częstsze, gdy dziecko zastanawia się nad dalszą wypowiedzią, jej treścią lub formą.

Ryzyko rozwoju jąkania pojawia się, gdy dziecko utyka na słowie, przedłużając lub powtarzając jego część, bądź też wkłada wyraźnie zbyt duży wysiłek w jego dokończenie. Tym bardziej jest to niepokojące, gdy dziecko jest świadome i bywa przygnębione z powodu przeżywanych trudności.

Jednakże jedną z rzeczy, która sprawia, że trudno z całą pewnością określić, czy dziecko się zaczyna, czy też nie, jest duża zmienność objawów nie płynności w mowie, ich pojawianie się i znikanie, czasami zależnie od sytuacji, czasem jednak bez jakiegokolwiek wyraźnej przyczyny. W związku z powyższym, wydaje się zasadne objęcie profilaktyką nie płynności mowy dzieci, u których zaobserwujemy powyższe zachowania. Po pierwsze, należy w rozmowie z rodzicami podzielić się swoimi obserwacjami, ustalić czy te same zachowania, trudności obserwują oni w domu, jeśli tak, przedyskutować możliwość odbycia konsultacji logopedycznej. Na marginesie dodać warto, iż podczas przesiewowych badań logopedycznych nierzadko dzieci z nie płynnością mowy nie przejawiają żadnych zachowań, wskazujących na występowanie u nich trudności, stąd zaangażowanie nauczyciela w pomoc dziecku jest szczególnie ważna.

JAK POMÓC

1. W szkole i w domu warto rozważyć następujące sposoby pomocy dziecku:

- podczas rozmowy mówimy dzieciom, że mają mnóstwo czasu, nie muszą się spieszyć;
  - mówimy spokojnie, powoli, stosujemy pauzy; mówiąc do dziecka powoli, można pomóc mu bez zwracania uwagi innych dzieci i jego samego na nie płynność mowy, jak dzieje się, gdy mówi mu się np., żeby zwolniło.
  - mówmy językiem zrozumiałym dla dziecka, nie chcemy go onieśmielić zbyt trudnym słownictwem
  - staramy się nie górować nad nim fizycznie, przykucnijmy, pochylmy się czasami.
  - ograniczamy ilość pytań, stawianych dziecku;
  - jeśli nie możemy ich unikać, staramy się w pytaniu zawrzeć możliwe warianty odpowiedzi, np. "Czy zdarzyło się to na placu zabaw, czy w klasie?" Takie postępowanie pomoże też innym dzieciom z trudnościami w komunikowaniu się, rozwijać umiejętności w tym zakresie. Stosujemy je jednak tylko w przypadku małych dzieci, w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym
- 2.** Proste nazywanie nieprzyjemnych lub bolesnych emocji i zdarzeń, zamiast pouczającego komentowania sytuacji, jakie przytrafiły się dziecku, pozwoli mu poczuć, że jest rozumiane. Jeśli powiem np.: „boli cię kolano?” „to trochę potrwa” - nie rozwijając dalszego „dochodzenia”, złagodzę jego frustrację i prawdopodobnie też ból (będzie łatwiejszy do zniesienia, niż gdy zniecierpliwiona(-y) pouczam dziecko lub besztam „winowajcę”). Zredukuję też ryzyko nasilenia się nie płynności.

CZEGO ROBIĆ WIĘCEJ

Istnieją pewne sytuacje, w których łatwiej jest jękającej się osobie uzyskać płynność. Są to m.in.

- recytowanie znanych ciągów wyrazów, jak dni tygodnia,
- liczenie, odliczanie,
- śpiewanie, recytowanie wierszyków, rymowanek, przysłów,
- wspólna modlitwa (tzw. mowa chóralna),
- mówienie z wyuczonym podczas terapii logopedycznej ruchem (gestem płynności),
- mówienie szeptem,
- powtarzanie
- u niektórych osób czytanie.

Szczególnie ważne jest umożliwianie wypowiadania się w ten sposób dzieciom z niepełnością lub z „grupy ryzyka”, u których nawet okresowo występuje silna niepełność bądź pojawia się ona w niewielkim nasileniu, ale z dużą częstotliwością. Takie działania pozwalają znów wpłynąć korzystnie na mowę bez zwracania uwagi klasy i samego dziecka na jego mowę. Umożliwianie mu wypowiadania się na głos na forum klasy i odniesienie sukcesu (płynnej mowy) jest jednym z najważniejszych czynników, warunkujących sukces terapii, a także profilaktyki niepełności mowy. Rola nauczyciela jest w tym zakresie bardzo istotna.

CZEGO UNIKAĆ

Sytuacje i zachowania, zmniejszające płynność mowy, to np.

- ponaglanie mówiącego dziecka,
- przerywanie mu,
- kończenie za nie wypowiedzi,
- sytuacja, gdy dziecko obawia się konsekwencji swojej wypowiedzi, obawia się pomyłki,
- sytuacja, gdy wypowiedź (odpowiedź) wymaga użycia skomplikowanego, słabo utrwalonego słownictwa, złożonych struktur zdaniowych.

Prowadzenie ewidencji w postaci skróconych notatek, co poprawia, a co wpływa niekorzystnie na płynność mowy powinno pomóc w skonkretyzowaniu pomocnych dziecku zachowań. Wiele dzieci miewa okresy płynnej mowy. W tych momentach naturalnie utrwała się umiejętność prawidłowego komunikowania się. Okresy niepełności to czas na doskonalenie umiejętności czytania i opowiadania, ćwiczeń w oparciu o wymienione wyżej sposoby eliminacji niepełności.

Niektóre dzieci potrzebować będą pomocy w nauce czytania, gdyż przewidywanie wystąpienia trudnego wyrazu może wywołać jękanie, często w postaci „blokady” głosu. Pomóc może tu przeczytanie trudnego lub nowego wyrazu wspólnie z dzieckiem, rozpoczęcie („wystartowanie”) przed dzieckiem (zanim ono zacznie je czytać).

Dzieci w każdym wieku mówią bardziej płynnie, gdy opowiadają o własnych zainteresowaniach, zwłaszcza, gdy jednocześnie demonstrują wypowiedź przy użyciu pomocy wizualnych, wspierających mówienie.

Staraj się nie niepokoić, gdy dziecko ma problemy z mówieniem. Twój niepokój wpłynie na nie negatywnie, dodatkowo zwiększając trudności, natomiast Twój spokój, opanowanie i otwartość, przystępność będzie dla niego źródłem oparcia i pomoże przebrnąć przez trudną sytuację, jak i każdy inny kryzys będący częścią codziennego życia w szkole.

Opracowała logopeda PPP-P mgr Przemysława Ledwożyw

JAK POMÓC DZIECKU JĄKANĄCEMU SIĘ W SZKOLE DZIECKO STARSZE

Nie jest rzadkością, iż dziecko, doświadczające problemu jąkania, radzi sobie z nie płynnością tak dobrze, że pozostaje ono niezauważone przez dłuższy czas w szkole. Może też przejawiać napięcie emocjonalne, związane z koniecznością mówienia –mogą to być fizyczne oznaki napięcia, próby ukrywania ust w czasie mówienia, czasami mowa jego wydane się bełkotliwa – w ten sposób uczeń próbuje „prześliznąć się” bez zacięć przez trudniejsze momenty wypowiedzi, może też tworzyć dziwaczne konstrukcje zdaniowe, starając się używać bezpiecznych wyrazów, zastępujących te, z którymi ma trudności. W takich przypadkach warto podzielić się swoimi obserwacjami z rodzicami dziecka, przedyskutować z nim jego trudności, być może zaplanować sposób, w jaki będzie ono odpytywane ustnie. Ważne jest tu takie postępowanie, które pomoże uczniowi, ale nie napiętnuje go, nie zaszkodzi jego pozycji w klasie ani nie będzie traktowaniem ulgowym. Celem interwencji jest umożliwienie mu korzystania w pełni z edukacji w szkole bez ciągłego uczucia stresu i presji, z jaką wiąże się strach przed nagłym wyrwaniem do odpowiedzi.

1. Podczas odpytywania uczniów, dziecko jąkające nie powinno czekać zbyt długo na swoją kolej, gdyż zwiększa to jego niepokój i problem z mową najczęściej nasila się.
2. Dziecko, które się jąka, może potrzebować więcej czasu na wyrażenie swoich myśli, zaprogramowanie wypowiedzi. Dlatego wskazane jest, by nauczyciel zwolnił nieznacznie własne tempo mowy, zwracając się do ucznia z nie płynnością mowy, gdy zadaje pojedyncze pytania, oczekując krótkiej odpowiedzi.
3. Niektóre dzieci jąkające się mogą „używać” jąkania jako usprawiedliwienia swojej niewiedzy, powinny więc być zachęcane do otwartego komunikowania nauczycielowi o niezrozumieniu tematu bądź nieprzygotowaniu do lekcji.
4. Inne dzieci w obawie przed jąkaniem odpowiadają „nie wiem” bądź udzielają niewłaściwej, ale możliwej do wypowiedzenia bez jąkania odpowiedzi, wybierając złą ocenę zamiast szyderstwa, kpiny ze strony kolegów, a nierzadko i nieprzyjemnego komentarza nauczyciela lub osoby dorosłej, nie znającej lub nie rozumiejącej ich problemu.
5. Dziecko jąkające się często unika kontaktu wzrokowego bądź traci go w momencie wystąpienia trudności w mowie, dobrze jest pomóc mu, kierując nań życzliwe spojrzenie, nie unikając kontaktu.

Skuteczna u młodszych dzieci technika proponowania w rozmowie niedokończonych zdań bądź podawania wariantu odpowiedzi do powtórzenia, może być wręcz szkodliwa w przypadku dzieci starszych, gdyż zmniejsza ich pewność siebie i wzmacnia stres, szczególnie, gdy nauczyciel używa innych słów, niż te, które uczeń zamierzał wypowiedzieć - dziecko doświadcza wtedy dodatkowych trudności w zaprogramowaniu komunikatu i jękanie może się nasilić. Bardziej też frustruje je kończenie za nie wypowiedzi.

6. W przypadku, gdy problemem dla dziecka jest codzienne sprawdzanie obecności (w starszych klasach zdarza się to na każdej lekcji!), koniecznie wprowadzić należy inny, uzgodniony z dzieckiem sposób jej sprawdzania (np. nauczyciel może spoglądać na dziecko i wypowiadać słowo za nie lub, po jakimś czasie takiego postępowania, razem z nim. Można też umówić się z innymi dziećmi, że będą wypowiadać „obecny” razem z jękającym się kolegą, jeśli on zaakceptuje takie rozwiązanie.

7. Podczas czytania na głos w klasie można postąpić podobnie, tj. dziecko jękające się może czytać głośno z siedzącym obok kolegą, mówiącym płynnie.

Warto uczynić klasową praktyką czytanie zespołowe czy chóralne w niezbyt szybkim tempie. Warto stosować takie czytanie również podczas zajęć dodatkowych na zmianę z czytaniem indywidualnym. Jest to wskazówka dla rodziców do pracy także w domu.

Może okazać się, że głośne czytanie w klasie mimo to jest dla dziecka za trudne, zbyt stresujące, Wtedy zacznijmy od głośnego czytania tylko w domu, potem z rodzicem przy nauczycielu, następnie tylko w obecności nauczyciela, w małej grupie i dopiero spróbować czytania z kolegą w klasie podczas lekcji. Każdy z etapów należałoby kontynuować tak długo, jak długo występuje stres, tj. czytanie powoduje napięcie u jękającego się ucznia.

Opracowała logopeda PPP-P mgr Przemysława Ledwożyw